

DE PENNINGKOHIEREN ALS SOCIAAL-ECONOMISCHE BRON

GERAARDSBERGEN OMSTREEKS 1571

(Deel 3)

door Freddy DE CHOU

Hoofdstuk 4: Het grondbezit

De bezitsverhouding, die we in hoofdstuk 2 behandelden, toonde aan dat in Geraardsbergen 52,2 % van de benutte oppervlakte in pacht werd gegeven, 45,8% was eigen bezit en 2,0% waren geconfisqueerde gronden. Er was dus heel wat pachtgrond, waarvan we mochten veronderstellen dat grote delen in bezit waren van een beperkt aantal personen en instellingen. Daarnaast konden ook enkele grote boeren veel grond in eigen beheer houden. Een geval apart vormden de koninklijke goederen verkregen door de inbeslagname om levensbeschouwelijke of om politieke redenen.

In dit hoofdstuk trachten we dan ook een antwoord te geven op de volgende vragen:

- *Wie waren de grootgrondbezitters en tot welke stand behoorden zij ?;
- *Welke goederen werden in beslag genomen ?;
- *Welke goederen bezaten de lokale geestelijke instellingen ?
- *Deze laatste vraag interesseert uiteraard de plaatselijke geschiedschrijving.

A. De grootgrondbezitters

Onder grootgrondbezitters verstaan wij diegenen die in Geraardsbergen, hetzij in eigen beheer, hetzij als verpachter, eigenaar waren van meer dan 15 ha grond. Wij klasseerden ze in vier categorieën:

1. De geestelijke instellingen en de geestelijken;
2. De adel;
3. De stedelijke burgerij;
4. De plaatselijke boeren en de landelijke aristocratie.

1. Het kerkelijk grootgrondbezit

Het grootgrondbezit van geestelijkheid en geestelijke instellingen bedroeg 1.614,3130 ha en nam bijna één vierde (24,5 %) van de totale benutte oppervlakte in. Wij vermelden hier in volgorde van belangrijkheid de twintig instellingen en personen die aan ons criterium voldeden. Hun onroerende goederen lagen over een betrekkelijk groot aantal dorpen verspreid.

1. De St.-Adriaansabdij in Geraardsbergen

Deze bezat in totaal 560,1985 ha. Hiervan had het convent of de kloostergemeenschap 346,3670 ha en

de prelaat 213,8315 ha.

Het convent verpachtte o.a. in Idegem: het goed te Bullegem (22 ha + slagmolen); in Moerbeke: het hof te Copenhole (31 ha); in Onkerzele: het hof ten Broeke in twee delen (samen 150 ha); in Schendelbeke: het hof te Schendelbeke (40 ha) en verder nog diverse gronden in Moerbeke, Nieuwenhove, Waarbeke, Schendelbeke, Onkerzele-Nederboelare, Smeerebbe, Overboelare-Goeferdinge en Zarlardinging. De abt baatte in eigen beheer 159 ha in Onkerzele-Nederboelare uit; hij verpachtte verder gronden in Onkerzele-Nederboelare, Schendelbeke en Overboelare.

“Gezicht op Geraardsbergen”, schilderij van Joos de Momper de Jonge ca 1590. Detail met o.a. de Sint-Adriaansabdij.

2. Het klooster van Beaupré in Grimminge

Het sticht had in totaal 265,5138 ha grond, waarvan het 91 ha in eigen beheer uitbaatte in Grimminge. Verder verpachtte de abdij haar hof in Idegem en gronden in Grimminge, Idegem, Moerbeke, Onkerzele, Nieuwenhove-Waarbeke, Schendelbeke, Smeerebbe, Vloerzegem, Ophasselt, Overboelare en Zandbergen.

3. De St.-Pietersabdij in Lobbes

Deze oude abdij restte van haar eens zeer groot Dender-Zwalmdomein nog 121,4451 ha in Zarlardinging en in Overboelare-Goeferdinge. Ze bezat o.a. nog twee grote pachthoven in Zarlardinging (+ een gedeelte in Ghoy): het hof te Nieuwenhove (65 ha) en het hof 't Omelsbeke (71 ha).

4. Het O.-L.-Vrouw-hospitaal in Geraardsbergen

Deze instelling bezat 113,5097 ha. Zij verpachtte drie

pachthoven: het hof te Resteleu op de Duitskouter (49 ha) en het hof op de Buizemont (15 ha) in Overboelare-Goeferinge en een hofstede in Idegem (15 ha); en verder gronden in Moerbeke, Schendelbeke, Vloerzegem, Ophasselt, Zandbergen en Zarlardinge.

5. Het klooster van de Rijke Klaren in Gentbrugge

Het verpachtte het hof te Cauwenberghe (Koudenberghe) in Viane met een oppervlakte van 80,7994 ha.

6. De St.-Pietersabdij in Gent

Zij bezat 78,4013 ha met in hoofdzaak het hof te Berchem in Smeerebbe (74 ha) en verder gronden in Goeferinge en Zarlardinge.

7. Het klooster van Vorst

De gronden van deze abdij, alle in Nieuwenhove-Waarbeke gelegen, hoorden meestal bij het hof Tasseniers in Galmaarden. Totaal 65,4869 ha.

8. Het klooster van Maegdendaele in Oudenaarde

Deze abdij werd oorspronkelijk gesticht op de wijk Aubecq in Vloesberg. Vandaar dat zij veel bezittingen had in de grensstreek in Zarlardinge. Samen 35,4343 ha.

9. De abdij van het H. Graf in Kamerijk

Zij verpachtte in totaal 33,6658 ha. Haar voornaamste pachtgoed was het hof te Zijpe in Nieuwenhove (18,5 ha + 2,1 ha in Denderwindeke) en verder had ze nog goederen in Overboelare-Goeferinge en in Moerbeke.

10. De H. Geest of Armentafel van Geraardsbergen

Deze instelling bezat vele kleine percelen grond in Moerbeke, Onkerzele-Nederboelare, Schendelbeke, Overboelare-Goeferinge, Ophasselt en Zarlardinge. Totaal: 33,2544 ha.

11. De Lazerij van Geraardsbergen

Deze liefdadige instelling, gevestigd in een gebouw op de Reep in Nederboelare, had vooral veel bezittingen in Nederboelare, Onkerzele en Schendelbeke, en verder nog enkele percelen landbouwgrond in Overboelare-Goeferinge en in Grimminge. Alles samen: 32,7963 ha.

12. De Karthuizers van St.-Martens-Lierde

Ze verpachtten 28,6820 ha grond, waarvan het grootste deel in Smeerebbe en verder in Ophasselt, Overboelare-Goeferinge en Zarlardinge.

13. De Norbertijnenabdij van Ninove

Zij bezat in totaal 27,1914 ha, waarvan 17,6603 ha toebehoorde aan het convent en 9,5311 ha aan de prelaat. De goederen waren gelegen in Idegem, Schendelbeke, Zandbergen, Grimminge en Vloerzegem.

14. Het hospitaal in Lessen

23,9811 ha van het hospitaal werden verpacht in Nederboelare-Onkerzele en in Schendelbeke.

15. De Groot-Vicaris van de O.-L.-Vrouwekerk in Kamerijk

Deze was eigenaar van 22,5857 ha in Ophasselt.

16. Het Broederschap van de Capelle-ter-Markt in Geraardsbergen

Dit kapittel bezat vele kleine percelen in Overboelare-Goeferinge, Onkerzele-Nederboelare, Schendelbeke, Moerbeke, Viane en Zarlardinge. Totaal: 22,2506 ha.

17. Het Begijnhof in Geraardsbergen

Het sticht was in het bezit van 19,9228 ha gronden gelegen in Schendelbeke, Nederboelare-Onkerzele, Overboelare-Goeferinge, Moerbeke en Zarlardinge.

18. Het klooster van Bijgaarden

Verpachtte 17,2175 ha in Overboelare-Goeferinge.

19. Het klooster van Galileen in Gent

Het sticht bezat een belangrijk pachtgoed, groot 15,9877 ha, in Schendelbeke.

20. De abdij van St.-Aubert in Kamerijk

Was eigenaar van 15,9877 ha bos in Grimminge.

2. Het adellijk grootgrondbezit

Het grootgrondbezit van de adel bedroeg in Geraardsbergen 663,8913 ha of 10,1 % van de totale benutte oppervlakte. Dit was slechts twee vijfden van het kerkelijk grootgrondbezit.

Kenschetsend was tevens het feit dat de spreiding van de percelen zich beperkte tot één of twee dorpen. De voornaamste uitzondering op deze laatste regel vormde graaf van Bueren, die, als baron van Boelare, bezittingen had, verspreid over alle dorpen van zijn heerlijkheid.

Zestien adellijke personen verwierven het statuut van grootgrondbezitter.

1. De prins van Arenberg, heer van Edingen (1)

Als plaatselijke heer in Grimminge bezat, hij er in eigen beheer 122,9824 ha bos.

2. Maximiliaan van Egmont, graaf van Bueren en heer van Boelare (2)

Hij had in totaal 92,9685 ha grond waarvan bijna de helft was gelegen in de omgeving van zijn kasteel in Nederboelare-Onkerzele en de rest in Moerbeke, Schendelbeke, Idegem en Smeerebbe.

3. De heer van Montoye (3)

Was de eigenaar van het belangrijke hof ten Buyckmeersche met 71,9447 ha grond in Onkerzele, Moerbeke en Overboelare.

Lamoral van Egmont, die in 1557 o.a. de heerlijkheden Viane en Moerbeke erfde van zijn moeder Francisca van Luxemburg, weduwe van Jan van Egmont.

4. Jonkvrouw Cathelijne Borluuts en Simoen Lions, echtgenoot van Joanna Borluuts

Deze beide dochters van Geeraard Borluuts erfden het hof te Leeuwergem aan de kerk in Moerbeke met 49,1930 ha grond.

5. Jonkheer Joos Triest en Jan Sersanders

Zij waren de verpachters van het hof te Schielbeke in Overboelare, groot 49,1930 ha.

6. Jonkvrouwen Philippote van Culsbrouck en Josyne Sgruyters

Zij hadden een pacht Hof in Ophasselt, ook 49,1930 ha groot.

7. Jonkvrouw Marie van Baesdorp en haar zuster

Ook zij verpachtten een hof in Ophasselt met 37,5096 ha grond.

8. Jonkheer Gillis vanden Eeckhaute (zoon van Jan)

Deze landjonker was mede-eigenaar van het pachtgoed ten Eeckhaute in Zandbergen (32 ha + nog 10 ha in Denderwindeke) en van gronden in Schendelbeke. Totaal 36,7164 ha.

9. Jonkheer Raesse van Wadripont

Verpachtte 23,3666 ha grond in Idegem (gedeeltelijk op Schendelbeke en Vloerzegem) en in Nederboelare-Onkerzele (met een deel op Overboelare).

10. Joost vander Meere, heer van Voorde (4)

Hij verpachtte gronden in Zandbergen, Smeerebbe, Onkerzele en Vloerzegem. Totaal: 20,1384 ha.

11. Jonkvrouw Johanna Vanderswanen

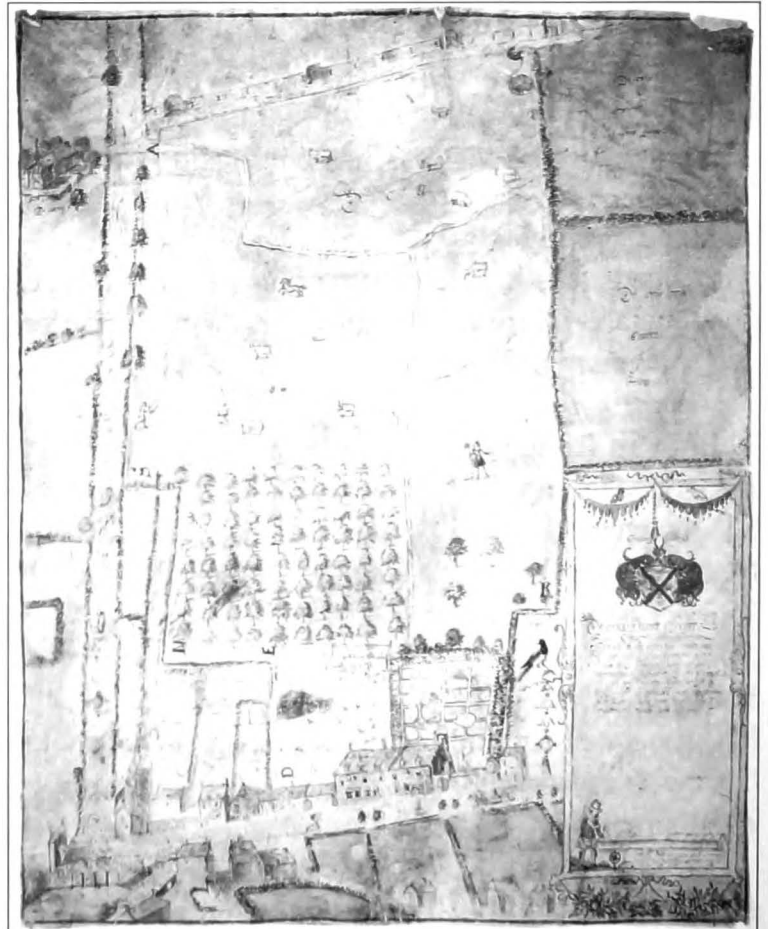
Haar goederen lagen hoofdzakelijk in Zandbergen, met enkele percelen in Idegem en Smeerebbe, en verder in Viane.

12. Jonkheer Adolf van Bosfronde en Adriaen vanden Eetvelde

Zij waren de medeverpachters van een hof met 20,9070 ha grond in Overboelare.

13. Antheunis van Liedekercke, heer van Huele (5)

Deze was eigenaar van het pacht Hof te Hasoeten met 19,0623 ha grond in Zarlardinghe (en nog 17 ha in Everbeek).

Plattegrond van "den Saecck", eigendom van jonkheer Charles vande(n) Eechaute, heer van Grimbergen, Pumbeke, ... gelegen in de huidige Denderstraat en Zakkaai in Geraardsbergen. In de sierlijke cartouche prijkt het wapenschild van de familie vanden Eechaute.

Charles was zoon van Gillis en Barbara Thieulaine, kleinzoon van Jan en Lievine vander Zijpe en achterkleinzoon van Jacob vanden Eechaute - Angerelle en Joosine van Waesberge.

Gekleurd perkament door landmeter Philips De Dijn - 1618.

14. Jonkheer Jan vanden Eeckhaute

Baatte in Zandbergen in eigen beheer 17,4635 ha uit.

15. Jacques de Lalaing, burggraaf van Oudenaarde en heer van Zandbergen (6)

Hij had in de omgeving van zijn kasteel in Zandbergen 17,4481 ha in eigendom.

16. Jonkheer Joos Dollehaim

Verpachtte in Overboelare-Goeferdinge en in Nederboelare 16,2952 ha grond.

3. Het grootgrondbezit in handen van de stedelijke burgerij

Het aandeel in het grootgrondbezit van de burgerij bedroeg in Geraardsbergen 156,7349 ha of slechts 2,4 % van de totale benutte oppervlakte.

Vijf bezittingen vallen hier te vermelden.

1. Geeraerd Rijn

Deze telg uit het Gentse patriciaat, ook eigenaar van het pachtgoed Hanghereel in Appelsterre, was verpachter van 55,0654 ha grond in Overboelare-Goeferdinge, Schendelbeke, Zandbergen en Nederboelare-Onkerzele.

2. Guillaume Moerman en Jan van Iedeghem

Zij verpachtten in Ophasselt een hof met 33,2052 ha.

3. Jacob Huerblock

Deze had talrijke percelen grond in Idegem en Overboelare-Goeferdinge en verder enkele landerijen in Zandbergen en Zarlardinge. Totaal 27,9016 ha.

4. Jan van Rode

Als gegoede telg uit de Geraardsbergse burgerij was hij eigenaar van talrijke percelen in Schendelbeke, Nederboelare-Onkerzele en Overboelare. Totaal: 25,3129 ha.

5. Lieven Rijn

Hij was waarschijnlijk een broer van hogervermelde Geeraerd. Verpachtte 15,2498 ha in Idegem en Zandbergen.

4. Het grootgrondbezit in handen van de boeren en de landelijke aristocratie

Met zijn 393,8168 ha of 6,0 % van de totale benutte oppervlakte was ook het aandeel van de plaatselijke boeren eerder gering te noemen. Nochtans konden we achttien namen op de lijst van de grote eigenaars plaatsen. Hun gronden lagen in hoofdzaak in één dorp met mogelijk enkele percelen in aanpalende dorpen. Deze landerijen werden over het algemeen door de

boeren zelf bewerkt met uitzondering van de kleine percelen in een ander dorp.

Onder de boeren-grootgrondbezitters troffen wij diverse pachters aan van de grote hoven. De hier behandelde periode kwam immers na een periode van grote agrarische bloei, die de grote pachters geen windeieren had gelegd. Een aantal onder hen waren trouwens nauwe verwanten, zoals Hermes Van Aultre, diens broer Guillaume en hun schoonbroer Franchois vande Spieghele. Ook hun moeder, de weduwe Jan Van Aultre kwam ei zo na op onze lijst voor. Andere rijke boerengeslachten in de regio waren Ooghe, Matte, Vandemaele, De Wolf, De Wandele, De Nayere,...

1. Cornelis Ooghe (Smeerebbe)

Hij was de voormalige pachter van het grote domein te Berchem in het dorp. Hij had trouwens in de eerste helft van de 16de eeuw voor eigen rekening de nieuwe hofstede op de grond van de St.-Pietersabdij opgericht. In mei 1556 liet hij het pachthof over aan zijn zoon Laureys, die in 1571 ook bijna grootgrondbezitter was.

Zijn totale eigendom bedroeg 36,6641 ha. Hiervan bewerkte hij zelf nog zo'n 31 ha. Verder verhuurde hij een aantal percelen in Zandbergen, Idegem, Vloerzegem, Schendelbeke en Onkerzele.

2. Hermes Van Aultre (Viane)

Wellicht was deze Hermes een afstammeling van de adellijke familie van Aultre (Oultre), die in de 12-13de eeuw o.a. vele gronden had in Viane. De kern van zijn bezit lag in elk geval in de Markvallei tussen de dorpskernen van Viane en Moerbeke.

Een perceeltje in Onkerzele niet meegerekend, bewerkte hij al zijn landerijen zelf. Totaal bezit: 27,6636 ha. Verder bezat hij ook nog drie huizen in Viane.

3. De erfgenamen Willem Vandermaelen.

Zij verpachtten hun gedeelte van het hof te Bullegem in Zandbergen, groot 26,6718 ha, aan de weduwe Raes van de Velde.

4. Adam De Praem (Idegem)

Was de eigenaar van 26,0846 ha landerijen in Idegem, Vloerzegem, Schendelbeke en Onkerzele, alle door hem zelf uitgebaat.

5. Gillis vanden Huffele (ook vanden Offene) (Viane)

Hij was sinds korte tijd de pachter van het hof te Koudenberghe. Hij zal trouwens maar één termijn op de hoeve van de St.-Clara-abdij blijven en er

7

Handwritten text in Dutch script, likely a list of land parcels or holdings.

Handwritten text in Dutch script, possibly a description of a specific parcel or transaction.

Handwritten number or signature.

8 v

Handwritten text in Dutch script, continuing the list of land parcels.

9

Handwritten text in Dutch script, describing land parcels.

Handwritten text in Dutch script, describing land parcels.

Handwritten text in Dutch script, possibly a signature or date.

Handwritten signature or name.

De bezittingen van Cornelis Ooghe in Smeerebbe.

'Cornelis ooghe bewoent zijn stede behuyst met woenuys schueren en(de) stallen groot metter erven een dach(wan)t ...' (p.7)

'Cornelis ooghe bedrijft twee bundren thiendelant ghelegghen op(t) Smeerebbevelt in diyerssche stucken en(de) p(ar)seelen ...' (p.8)

'... heeft noch diversche p(ar)tijen op een velt ghelegghen zes bundren schooflants ...'

'Ende twee bundren meersch ghelegghen opde beke ...' (p.9)

worden opgevolgd door Jan De Langhe. Gillis was waarschijnlijk afkomstig van Overboelare-Goeferdinge waar hij 18 ha grond verpachtte. De rest van zijn eigendom lag in Viane, en op een perceeltje na, bewerkte hij hem zelf. Totaal bezit: 25,4512 ha.

6. Jan Matte (Schendelbeke)

Haast zijn volledige eigendom, groot 25,4235 ha, was gelegen in Schendelbeke; slechts één perceel verwierf hij in Vloerzegem. Al zijn landerijen baatte hij zelf uit.

7. Jan De Langhe

Waarschijnlijk was hij zelf of een verwante de hoger vermelde opvolger van Gillis vanden Huffele op het

hof te Koudenberghe. In 1571 verpachtte hij zijn hofstede en 24,7656 ha landerijen in Viane.

8. Franchois vande Spieghele (Viane)

Deze schoonbroer van de Van Aultre's had bezittingen in eigen beheer in Viane, Moerbeke en Onkerzele. In dat laatste dorp verpachtte hij ook nog 5 ha. Totaal bezit: 23,9508 ha.

9. De weduwe Lucas Merckaert (Moerbeke)

Haar bezit in dat dorp bedroeg 21,1599 ha. Het grootste gedeelte bewerkte zij in eigen beheer, een klein gedeelte werd verpacht.

10. Adriaen De Wolf (Idegem)

Hij bewerkte zelf al zijn landerijen, verspreid over Idegem, Vloerzegem, Schendelbeke en Grimminge. Totaal bezit: 20,7072 ha.

11. Pieter De Meyere (Zandbergen)

Naast de door hem gebruikte landerijen in Zandbergen, verpachtte hij nog enkele percelen in Nieuwenhove en Schendelbeke. Totaal bezit: 19,3697 ha.

12. Jo(ann)es Thienpont

Hij was de pachter van het hof ten Berghe in Vollezele. Joes bezat in Nieuwenhove-Waarbeke 17,9185 ha. Het grootste gedeelte hiervan bewerkte hij zelf, de rest werd verpacht.

13. De weduwe Laureys De Nayere (Moerbeke)

Deze pachteres van het hof te Leeuwergem bewerkte ook nog 17,3713 ha eigen landerijen in het dorp en in Onkerzele.

14. Gillis Malfroot (Zandbergen)

Was eigenaar en bewerker van 16,9101 ha grond in dat dorp.

15. Cornelis De Wandele (Schendelbeke)

16,6487 ha vormden zijn totaal bezit in Schendelbeke, Idegem en Onkerzele. Slechts twee perceeltjes werden verhuurd.

16. Guillaume (Willem) Van Aultre (Viane)

Deze andere telg uit de familie van Aultre bezat 16,4059 ha in Viane, Moerbeke en Onkerzele. De goederen in dat laatste dorp verpachtte hij.

17. Jan Vidts (Geraardsbergen)

Hij verpachtte te Schendelbeke, de bakermat van de familie, 15,3728 ha landerijen die hij in leen hield van de H. Kruisabdij in Kamerijk.

18. Pauwel De Salere (Onkerzele)

Was in dat dorp eigenaar-gebruiker van 15,2775 ha.

Besluit

De totale oppervlakte, die door het grootgrondbezit in beslag werd genomen, bedroeg 2828,7560 ha. Op een totale benutte oppervlakte van 6586,9527 ha vertegenwoordigde het grootgrondbezit 42,9 %. Dit was een enorm aandeel; in het Land van Dendermonde bijvoorbeeld bedroeg dit slechts 23,6%.

De verdeling onder de verschillende categorieën zag er in Geraardsbergen uit als volgt:

*Geestelijke instellingen en geestelijken	1.614,3130 ha	(57,1 %);
*Adel	663,8913 ha	(23,5 %);
*Stedelijke burgerij	156,7349 ha	(5,5 %);
*Boeren en landelijke aristocratie	393,8168 ha	(13,9 %).

In het Land van Dendermonde was de procentuele verdeling de volgende (7):

Geestelijke instellingen en geestelijken	25,4 %
Adel	26,8 %
Stedelijke burgerij	17,4 %
Boeren en landelijke aristocratie	30,4 %

Het grootgrondbezit was in het Land van Dendermonde veel evenwichtiger verdeeld over de verschillende categorieën. In Geraardsbergen was echter meer dan de helft in handen van de geestelijkheid. Samen met de adel vertegenwoordigde ze ruim 80 %. Het aandeel van de stedelijke burgerij en de plaatselijke boeren was daarentegen eerder beperkt.

B. De geconfisqueerde goederen

2 % van de totale gekadastrerde oppervlakte van Geraardsbergen was namens de koning om politieke

of godsdienstige redenen in beslag genomen.

Het grootste slachtoffer was Lamoral van Egmont (8), die als heer van Moerbeke en Viane over aanzienlijke goederen beschikte in deze beide dorpen. In het geheel leverde hij 120,7733 ha in.

Zijn voornaamste goederen waren de volgende: in Moerbeke: de 'Plaetsemeerch': groot 9 bunder; de 'Crekelenberch': 6 dagwand grasland; verder een meers in de 'Schielbekemeersch' van 2 dagwanden en 50 bunder bos 'op de Raspaille'.

In Viane: 4 percelen land en 4 meersen samen 24 dagwand; 2 dagwand weide in de 'Tichelrije'; de 'casteelmeersch': 6 bunder en 24 bunder bos in verschillende percelen gelegen.

Ook in Schendelbeke werden bezittingen geconfisqueerd, namelijk van de voortvluchtige Lieven Hendricx. 5,5342 ha verrijkte het koninklijk domein.

C. Het grondbezit van de plaatselijke geestelijke instellingen

Bij het kerkelijk grootgrondbezit kwamen we vooral de grote instellingen tegen zoals de abdijen, kloosters, kapittels en de voornaamste geestelijke instellingen van de stad Geraardsbergen.

De instellingen in de dorpen troffen wij er niet aan, zij waren immers alle kleine lokale eigenaars. Om een overzicht te hebben op het volledig kerkelijk grondbezit vermelden we hier hun eigendommen aan gronden evenals deze van de andere kleinere instellingen. Opmerkelijk was het grote aantal overwegend kleine percelen van de meeste instellingen.

Grimminge

De kerk had 12 percelen in het dorp en 1 perceel in Zandbergen.

Samen 3,0961 ha.

De H. Geesttafel bezat 10 percelen in Grimminge en 1 perceel in Zandbergen. Totaal 2,7892 ha.

De pastoor verhuurde 1 perceeltje van 0,0769 ha en ook de koster was in het bezit van 1 lapje grond van 0,0369 ha.

Idegem

De kerk bezat 10 percelen in het dorp en in het naburige Schendeleke had zij er nog 1.

Samen 3,7110 ha.

De Armentafel beschikte slechts over 2 percelen in Vloerzegem gelegen. Totaal 0,9224 ha.

De pastoor had 3 percelen in het dorp, samen 1,0607 ha groot.

Verder beschikte de pastoor over het goed van de kapelanij in Ophasselt, 8,3013 ha groot.

Moerbeke

De kerk bezat er 4,3044 ha in 7 percelen gelegen.

De H. Geesttafel had 8 percelen of 5,4727 ha.

De pastoor beschikte uit hoofde van zijn ambt over 2 percelen, samen 5,8417 ha, en de koster 1 perceel of 0,3075 ha.

De kapelanij van Moerbeke was begiftigd met 1,3836 ha in 3 percelen en de kapelanij 'ter Inghelscherbeke' met 0,0523 ha in 1 perceeltje.

Nederboelare-Onkerzele

De kerk van Onkerzele bezat slechts 2 percelen of 1,2298 ha en de H. Geesttafel in dat dorp had 4 percelen of 1,5373 ha.

De St.-Machariskerk in het kasteel van Boelare was begiftigd met 1 perceel in Schendelbeke, groot 0,6149 ha.

Nieuwenhove-Waarbeke

De kerk van Nieuwenhove had 5 percelen of 2,4596 ha en de Armentafel 8 percelen of 2,3828 ha.

De kerk van Waarbeke bezat 6 percelen of 1,8017 ha en de Armentafel eveneens 6 percelen of 2,8778 ha.

Ophasselt

De kerk beschikte over niet minder dan 11 percelen of 6,4135 ha en de H. Geesttafel 8 percelen of 4,8824 ha.

Ook de kapelaan had 6 percelen, samen 3,5204 ha.

Overboelare-Goferdinge

De kerk van Overboelare bezat 7 percelen in het dorp en 1 perceel in Zarlardinge, samen 3,3821 ha; en de Armentafel 6 percelen of 3,8125 ha. De pastoor van Overboelare had 2 percelen, samen 1,5680 ha.

De kerk van Goferdinge beschikte over 10 percelen, totaal 2,0815 ha.

Schendelbeke

De kerk had 7 percelen of 2,3828 ha, de Armentafel 6 percelen of 2,6779 ha en de koster 1 perceel of 0,3843 ha.

Smeerebbe-Vloerzegem

De kerk van Smeerebbe bezat 4 percelen of 1,0146 ha, de Armentafel 4 percelen of 1,6910 ha, de pastoor 1 perceel of 0,6149 ha en de koster 1 perceel of 0,3075 ha.

De kerk en de H. Geest van Vloerzegem hadden samen 9 percelen of 4,7317 ha.

Viane

De kerk verpachtte in het dorp 11 percelen en in Moerbeke 1 perceel, samen 8,2244 ha.

De Armentafel had 21 percelen of 12,1756 ha, de pastoor 1 perceel of 0,6918 ha en de kapelanij 1 perceel of 6,1491 ha.

De zusters van Viane bezaten in het dorp 6 percelen en in Moerbeke 2 percelen. Totaal 10,0107 ha.

Zandbergen

De kerk had 3 percelen in het dorp en 1 perceel in Grimminge, samen 0,9223 ha.

De H. Geesttafel bezat in het dorp 13 percelen en in Grimminge 4 percelen, samen 5,8232 ha.

De koster beschikte uit hoofde van zijn ambt over 1 perceel of 0,1537 ha.

De kapelanij van Strijthout had in het dorp 4 percelen en in Grimminge 1 perceel, samen 2,3305 ha.

Zarlardinge

De kerk bezat in het dorp 17 percelen en in Overboelare 3 percelen, totaal 7,7154 ha.

De Armentafel had te Zarlardinge 5 percelen en in Overboelare 1 perceel, samen 3,6126 ha.

Geraardsbergen

De kerk van Hunnegem had 1 perceel in Onkerzele-Nederboelare, 2 percelen in Overboelare-Goferdinge en 3 percelen in Zarlardinge, samen 2,3244 ha.

De St.-Katharinakerk bezat 2 percelen in Moerbeke, 1 perceel in

Schendelbeke, 6 percelen in Overboelare-Goferdinge en 2 percelen in Zarlardinge. Totaal 8,3690 ha.

De Karmelieten hadden 1 perceel in Onkerzele en in Moerbeke, totaal 1,8447 ha.

De zusters van Geraardsbergen beschikten in Moerbeke over 1 perceel of 0,6149 ha.

Het St.-Janshuis ten slotte had 1 perceel in Schendelbeke van 1,5373 ha.

Overige kleine kerkelijke grondbezitters

Het godshuis Ter Hoyen (Groenhooi) in Gent: 11,4989 ha in Ophasselt, Smeerebbe, Vloerzegem en Schendelbeke.

Het klooster van Petegem: 8,5319 ha in Zarlardinge, Overboelare, Moerbeke en Schendelbeke.

De H. Geest van St.-Jan in Gent: 8,1476 ha in Onkerzele, Zarlardinge en Idegem.

De kanunniken van Doornik: 5,8417 ha in Schendelbeke.

De quoditianisten van Ninove: 3,8432 ha in Overboelare, Onkerzele en Schendelbeke.

Het klooster van Cambron: 3,6895 ha in Zarlardinge.

Het klooster ten Sterre in Aalst: 3,6895 ha in Overboelare.

Het klooster St.-Lysbette: 3,3820 ha in Nieuwenhove-Waarbeke.

De fraters van Gent: 2,1522 ha in Onkerzele.
 De Augustijnen van Edingen: 2,1522 ha in Schendelbeke.
 De kanunniken van het H.-Kruis in Kamerijk: 1,9985 ha in Schendelbeke.
 De quoditianisten in Gent: 1,8447 ha in Zandbergen.
 De karthuizers van Herne: 1,8447 ha in Moerbeke.
 De kanunniken van St.-Veerle in Gent: 1,8447 ha in Schendelbeke.
 Het kapittel van St.-Goedele in Brussel: 0,6149 ha in Onkerzele.

D. Totaal kerkelijk grondbezit

Dit was als volgt samengesteld:

Grootgrondbezit	1.614,3130 ha
Kleine eigenaars	223,3015 ha
Totaal	1.837,6145 ha.

Het kerkelijk grondbezit bedroeg dus in Geraardsbergen 27,9 % van de totale benutte oppervlakte. Dit was een uitzonderlijk hoog cijfer als we het vergelijken met andere Oost-Vlaamse regio's (9):

Geraardsbergen	28 %
Land van Waas	8 %
Oudburg	8 %
Land van Dendermonde	6 %
Streek rond Aalst	15 %.

Als verklaring voor dat grote aandeel van het kerkelijk grondbezit menen we te moeten stellen dat reeds in de middeleeuwen enkele abdijen, o.a. de St.-Pietersabdij van Lobbes en de St.-Pietersabdij van Gent, grote domeinen hadden in de regio. Weliswaar werden in de 9e en 10e eeuw grote delen van hun bezittingen door de plaatselijke heren onrechtmatig in bezit genomen. Deze heren schonken echter deze gronden op hun beurt nog later grotendeels terug aan kerkelijke instellingen, o.a. door bemiddeling van de bisschop aan de abdijen uit het Kamerijkse of aan de plaatselijke abdijen St.-Adriaan, Beaupré, St.-Martens-Lierde bij hun stichting in de 11e, 13e en 14e eeuw.

E. Totaal adellijk grondbezit

Voegen we de geconfisqueerde gronden van Lamoral van Egmont bij het hogervermelde adellijk grootgrondbezit en houden we eveneens rekening met enkele kleine adellijke grondbezitters dan mogen we het totaal adellijk grondbezit ramen op een 800 ha of 12 % van de totale benutte oppervlakte. Ook dit cijfer is vrij hoog in vergelijking met sommige andere streken, maar toch minder hoog dan in het Gentse en het Aalsterse (10).

Geraardsbergen	12 %
Land van Waas	5 %
Oudburg	13 %
Land van Dendermonde	5 %
Streek rond Aalst	13 %

Als voornaamste reden voor dit cijfer vermelden we opnieuw de usurpatie van het bezit van de oude abdijen door de plaatselijke heren.

Ten slotte mogen we besluiten dat adel en clerus samen meer dan 2600 ha of 40 % van de benutte oppervlakte van Geraardsbergen in bezit hadden; een cijfer dat uiteraard zeer hoog was. Beide standen namen samen meer dan drie vierden van het totaal van de verpachte gronden voor hun rekening.

Voetnoten

(1) De actualisering van de kadastrale gegevens gebeurde met enige vertraging. Hier wordt waarschijnlijk nog Jan de Ligne bedoeld. Die was in 1547 gehuwd met Margaretha van Arenberg, erfgename van de heerlijkheid Edingen. Jan de Ligne sneuvelde in de slag bij Heiligerlee in 1568 toen hij aan Spaanse zijde streed tegen Lodewijk van Nassau. Zijn zoon Karel de Ligne volgde hem op als heer van Edingen en Grimminge. In 1608 verkocht Karel de Ligne de heerlijkheid Grimminge aan Marie André, de abdis van Beaupré. Grimminge bleef tot de Franse revolutie in het bezit van de abdij.

(2) Hier zijn de kadastrale gegevens hopeloos verouderd, zoniet vervalst. Maximiliaan van Egmont was reeds in 1548 overleden !! (zie Marc van Trimont, *Het Land en de Baronie Boelare*, p. 169). Hij was gehuwd met Françoise de Lannoy, dochter van Hugues en Maria van Bouckhoute, dame van Boelare sinds 1525. Françoise de Lannoy overleed in 1562, enkele maanden voor haar moeder Maria. De baronie Boelare werd aldus geërfd door Willem van Nassau, prins van Oranje en weduenaar van Anna van Egmont (+ 1558), het enige kleinkind van Maria van Bouckhoute. Mogelijk heeft Hendrik Hoves, die door Maria net voor haar overlijden in 1563 was aangesteld als huisbewaarder, de juiste identiteit van de bezitter van de baronie verzwegen om een verbeurdverklaring door de Spaanse koning te voorkomen. Pas in 1580 werden de goederen van Willem de Zwijger geconfisqueerd.

(3) Ridder Adriaan van Montoye, zoon van Jan en Jacoba van Liedekercke, was gehuwd met Joanna Bette, dochter van Jacobus en Isabella de Gruttere.

(4) Joost vander Meere was zoon van Joost en Anna du Chasteler (zie voetnoot 6).

(5) Antoon van Liedekercke (1535-1604) was de zoon van Philips en Maria van der Gracht, dame van Heule. Hij huwde in 1562 Louise de la Barre, dochter van de graaf van Moeskroen.

(6) Jacob van Lalaing werd in 1572 heer van Zandbergen na het overlijden van zijn eerste echtgenote Maria van Edingen, dochter van Virgile en dame van Zandbergen. Hij hertrouwde in 1574 met Anna du Chasteler, de weduwe van Joost vander Meere, heer van Voorde.

(7) L. PEE, op. cit., p. 311

(8) In 1571 zou eigenlijk Sabina van Beieren, de weduwe van Lamoral van Egmont, dame van Viane en Moerbeke moeten zijn. Lamoral werd echter op 5 juni 1568 in Brussel onthoofd en zijn bezittingen werden toen geconfisqueerd. Pas na de dood van Sabina in 1578 kreeg hun oudste zoon Philippe, gehuwd met Maria van Hoorne, Viane en Moerbeke terug.

(9),(10) Net als de vorige provinciale overzichten verwijzen we nogmaals naar de vermelde literatuur in hoofdstuk 2.